Ilmiy tadqiqotlar va ularning yechimlari jurnali
Aoka guvohnoma № 323759 ISSN: 3060-4818

INTELEKTUAL MULK

To‘lanboyev Dilmurodjon G‘ofurjon o‘g‘li
Namangan davlat unversiteti
Yuridik fakulteti 1 – bosqich talabasi
Ilmiy rahbar: **Pulatov Otabek**
Doi: https://doi.org/10.5281/zenodo.20320398

Annotatsiya (o‘zbek tilida) Mazkur maqolada intellektual mulk tushunchasi, uning asosiy turlari, huquqiy himoyasi hamda jamiyat taraqqiyotidagi o‘rni yoritilgan. Mualliflik huquqi, patent va tovar belgilarining iqtisodiy hamda ijtimoiy ahamiyati tahlil qilinib, O‘zbekistonda intellektual mulk sohasidagi islohotlar haqida fikr yuritilgan.

Аннотация (rus tilida). В данной статье рассматривается понятие интеллектуальной собственности, её основные виды, правовая защита и роль в развитии общества. Анализируются экономическое и социальное значение авторского права, патентов и товарных знаков, а также реформы в сфере интеллектуальной собственности в Республике Узбекистан.

Annotation (ingliz tilida). This article discusses the concept of intellectual property, its main types, legal protection, and role in the development of society. The economic and social importance of copyright, patents, and trademarks is analyzed, as well as reforms in the field of intellectual property in the Republic of Uzbekistan.

Kirish. Hozirgi globallashuv va raqamli texnologiyalar rivojlanib borayotgan davrda intellektual mulk masalasi dolzarb mavzulardan biriga aylangan. Inson tafakkuri mahsuli bo‘lgan ilmiy ixtirolar, adabiy asarlar, texnologiyalar va innovatsion ishlanmalar jamiyat taraqqiyotining asosiy omillaridan biri hisoblanadi. Shu sababli ularni huquqiy jihatdan himoya qilish zarurati paydo bo‘ladi. Intellektual mulk huquqi aynan ana shu ehtiyojni qondirishga xizmat qiluvchi muhim huquqiy institutdir. Intellektual mulk deganda insonning ijodiy va aqliy faoliyati natijasida yaratilgan mahsulotlarga nisbatan vujudga keladigan huquqlar tushuniladi. Ushbu huquqlar muallif, ixtirochi yoki tadbirkorning manfaatlarini himoya qilishga qaratilgan. Zamonaviy iqtisodiyotda intellektual mulk innovatsion rivojlanishning asosiy omili sifatida e’tirof etiladi. Intellektual mulkning turlari Intellektual mulkning bir necha asosiy turlari mavjud. Ulardan biri mualliflik huquqidir. Mualliflik huquqi adabiy, ilmiy va badiiy asarlarni himoya qiladi. Kitoblar, maqolalar, musiqa asarlari, filmlar, kompyuter dasturlari va boshqa ijod mahsullari mualliflik huquqi obyektlari hisoblanadi. Mualliflik huquqi asar yaratilgan paytdan boshlab yuzaga keladi va muallifga o‘z asaridan foydalanish bo‘yicha alohida huquq beradi. Patent huquqi ham intellektual mulkning muhim tarkibiy qismidir. Patent ixtiro, foydali model yoki sanoat namunasiga beriladi. Patent egasi o‘z ixtirosidan foydalanish, uni sotish yoki boshqalarga foydalanish uchun ruxsat berish huquqiga ega bo‘ladi. Patent tizimi ilmiy-texnik taraqqiyotni rag‘batlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Tovar belgisi esa ishlab chiqaruvchi yoki xizmat ko‘rsatuvchi subyektni boshqalardan ajratib turuvchi vosita hisoblanadi. Tovar belgisi korxonaning obro‘si va bozordagi mavqeini belgilashda katta rol o‘ynaydi. Mashhur brendlar iqtisodiyotda muhim qiymatga ega bo‘lib, iste’molchilar ishonchini shakllantiradi. Shuningdek, tijorat siri, seleksiya yutuqlari va integral mikrosxemalar topologiyasi ham intellektual mulk obyektlari tarkibiga kiradi. Ularning barchasi innovatsion iqtisodiyot rivojida muhim ahamiyat kasb etadi.

Intellektual mulkni huquqiy himoya qilish. Intellektual mulkni huquqiy himoya qilish har bir davlatning muhim vazifalaridan biri hisoblanadi. O‘zbekiston Respublikasida ham ushbu sohani tartibga soluvchi bir qator qonunlar qabul qilingan. Jumladan, “Mualliflik huquqi va turdosh huquqlar

to‘g‘risida”gi, “Patentlar to‘g‘risida”gi hamda “Tovar belgilari to‘g‘risida”gi qonunlar intellektual mulkni himoya qilishning asosiy huquqiy manbalari hisoblanadi. Huquqiy himoyaning asosiy maqsadi muallif va ixtirochilarning manfaatlarini himoya qilishdir. Agar intellektual mulk himoya qilinmasa, muallif yoki ixtirochi o‘z mehnati natijasidan foyda ko‘ra olmaydi. Bu esa ijodiy va innovatsion faoliyatning susayishiga olib keladi.

Bugungi kunda internet tarmog‘ida noqonuniy nusxa ko‘chirish, plagiat va piratlik kabi holatlar keng tarqalmoqda. Shu sababli davlat organlari tomonidan nazoratni kuchaytirish va aholining huquqiy madaniyatini oshirish muhim vazifa hisoblanadi. Ayniqsa, raqamli texnologiyalar rivojlanayotgan bir paytda intellektual mulkni himoya qilishning zamonaviy usullarini joriy etish zarur. Xalqaro miqyosda ham intellektual mulkni himoya qilish bo‘yicha muhim ishlar amalga oshirilmoqda. Butunjahon intellektual mulk tashkiloti davlatlar o‘rtasida hamkorlikni rivojlantirish va xalqaro standartlarni joriy etishga xizmat qiladi. O‘zbekiston ham ushbu tashkilot bilan faol hamkorlik qilmoqda. Intellektual mulkning iqtisodiy va ijtimoiy ahamiyati Intellektual mulk iqtisodiyot rivojlanishining muhim omillaridan biridir. Innovatsion texnologiyalar ishlab chiqarish samaradorligini oshiradi va yangi ish o‘rinlari yaratishga xizmat qiladi. Ayniqsa, dasturiy mahsulotlar, mobil ilovalar va sun’iy intellekt texnologiyalari bugungi iqtisodiyotda katta ahamiyat kasb etmoqda. Intellektual mulk investitsiyalarni jalb qilishda ham muhim rol o‘ynaydi. Investorlar o‘z mablag‘larini huquqiy jihatdan himoyalangan loyihalarga yo‘naltirishga intiladi. Shu sababli patent va mualliflik huquqlari innovatsion biznes rivojlanishining asosiy omillaridan biri sanaladi. Bundan tashqari, intellektual mulk jamiyatning madaniy va ilmiy rivojiga ham katta ta’sir ko‘rsatadi. Muallif va olimlarning huquqlari himoya qilinganda, ular yangi asarlar va ilmiy ishlanmalar yaratishga ko‘proq qiziqish bildiradi. Natijada jamiyatda ilm-fan va madaniyat taraqqiyoti jadallashadi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, intellektual mulk zamonaviy jamiyatning muhim huquqiy institutlaridan biridir. U ijodiy va ilmiy faoliyatni rag‘batlantiradi, iqtisodiy rivojlanishga xizmat qiladi hamda innovatsion taraqqiyotni ta’minlaydi. Shu sababli intellektual mulkni samarali himoya qilish, huquqbuzarliklarning oldini olish va aholining huquqiy ongini oshirish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi.
2. “Mualliflik huquqi va turdosh huquqlar to‘g‘risida”gi Qonun.
3. “Patentlar to‘g‘risida”gi Qonun.
4. “Tovar belgilari, xizmat ko‘rsatish belgilari va tovar kelib chiqqan joy nomlari to‘g‘risida”gi Qonun.
5. Yuldashev J. Intellektual mulk huquqi. – Toshkent: Adolat, 2022.
6. Butunjahon intellektual mulk tashkiloti materiallari.